

Research Paper

Analysis of the Rural Entrepreneurship Ecosystem in Kermanshah Province

Mohammad Heydarpour^a, Alireza Poursaeed^{a*} , Mohammad bagher Arayesh^a, Behrouz Nazeri^b

^a Department of Agricultural Extension and Education, Il.C., Islamic Azad University, Ilam, Iran.

^b Department of Natural Resources, Il.C., Islamic Azad University, Ilam, Iran.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 22 October 2024

Revised: 01 February 2025

Accepted: 03 February 2025

Keywords:

Ecosystem

Entrepreneurship

Rural

Kermanshah

ABSTRACT

This study aimed to analyze the rural entrepreneurship ecosystem in Kermanshah Province by examining the current and desired states of the ecosystem and the gap between them across rural areas of the province, ultimately classifying these areas based on their rural entrepreneurship ecosystem. The research is quantitative and applied, using a descriptive-correlational methodology. The study population included rural entrepreneurs in Kermanshah Province with at least one entrepreneurial business in various agricultural sectors active for at least two consecutive years between 2020 and 2023, as well as experts and specialists in rural development who are considered the main actors of the rural entrepreneurship ecosystem. The findings indicated that the current rural entrepreneurship ecosystem in the province is at a moderate level. All components—market, finance, policy, support, human capital, and culture—have a significant impact on advancing rural areas toward entrepreneurship and enhancing the existing ecosystem. Despite their importance, rural areas of Kermanshah Province possess these components to a lesser extent, indicating gaps that are particularly noticeable in policy and finance. Based on the classification of rural areas, Kermanshah County shows a very favorable condition in its rural areas, Songhor, Ravansar, Sarpol-e Zahab, and Sahneh counties are favorable, Islam Abad-e Gharb, Kangavar, Dalahu, Javanrud, Paveh, and Harsin counties are moderate, and Gilan-e Gharb and Salas-e Babajani counties are in an unfavorable state regarding the rural entrepreneurship ecosystem.

*Corresponding author Department of Agricultural Extension and Education, Il.C., Islamic Azad University, Ilam, Iran.

E-mail address: Alireza.poursaeed@iau.ac.ir

<https://doi.org/10.22034/iaeej.2025.22636>

1. Introduction

Rural entrepreneurship is a strategy for empowerment and capacity-building aimed at reducing the gap between urban and rural areas, creating economic, social, environmental, and institutional equality, and serving as a key tool for achieving sustainable development. Moreover, as an innovative approach to rural development, rural entrepreneurship, due to its high potential for job creation and income generation, can address economic challenges faced by rural residents through productive and temporary employment, particularly for youth, the unemployed, and women, while facilitating retention in rural areas. Strengthening the rural entrepreneurship ecosystem can be an effective strategy for accelerating entrepreneurship development in rural regions. In the current economic conditions and amid the migration of some men and young people from villages to cities in search of employment, developing rural entrepreneurship in Kermanshah Province can play a significant role in reducing rural poverty and improving sustainable family livelihoods. Accordingly, the main focus of this study is to analyze the current and desired state of the rural entrepreneurship ecosystem in Kermanshah's rural areas, examine the gap between these states, and classify the province's counties based on the status of their rural entrepreneurship ecosystems. To propose strategies for developing and strengthening each entrepreneurship ecosystem, especially the rural entrepreneurship ecosystem, it is essential to understand the key components that constitute it.

2. Methodology

This study is quantitative in paradigm and applied in terms of research purpose, using a descriptive-correlational methodology. The study population included rural entrepreneurs in Kermanshah Province with at least one entrepreneurial business in various agricultural sectors active for at least two consecutive years between 2020 and 2023, as well as experts and specialists in rural development who are considered the main actors of the rural entrepreneurship ecosystem. A sample of 190 individuals was selected based on their village of activity using stratified random sampling with proportional allocation. Data were collected through documentary and field methods, and a researcher-made questionnaire was used to achieve the study objectives. The validity of the questionnaire was confirmed by faculty members, and its reliability was verified using Cronbach's alpha ($\alpha = 0.95$). The questionnaire included 35 questions across six components: policy (5 items), finance (4 items), culture (7 items), support (10 items), human capital (4 items), and market (5 items), measured on a 5-point Likert scale ranging from completely inappropriate to completely appropriate. Using this quantitative approach, the study analyzed the current and desired state of the rural entrepreneurship ecosystem in Kermanshah Province, examined the gap between these states, and ultimately classified the province's rural areas based on the rural entrepreneurship ecosystem.

3. Results

To examine significant differences among the counties of Kermanshah Province, analysis of variance (ANOVA) was used. The results indicated a significant difference between the counties based on the status of the rural entrepreneurship ecosystem in their respective rural areas, classifying them into four categories: very favorable, favorable, moderate, and unfavorable. Accordingly, with 99% confidence, it can be stated that Kermanshah County is in a very favorable condition, Songhor, Ravansar, Sarpol-e Zahab, and Sahneh counties are favorable, Islam Abad-e Gharb, Kangavar, Dalahu, Javanrud, Paveh, and Harsin counties are moderate, and Gilan-e Gharb and Salas-e Babajani counties are in an unfavorable condition regarding the current state of the rural entrepreneurship ecosystem in their rural areas.

4. Discussion

The main objective of this study was to analyze the rural entrepreneurship ecosystem in Kermanshah Province. To achieve this goal, the researchers examined and analyzed the current and desired states of the rural entrepreneurship ecosystem in the province. The results indicated that the average age of rural entrepreneurs studied was 42.4 years ($SD = 5.4$), most were male (67.9%), married (78.42%), and had less than a high school education (46.32%). On average, they had 14.19 years of experience in agriculture and livestock activities ($SD = 2.26$). Studies in various countries indicate that the development of a region's economy at the macro level is influenced by its entrepreneurial system; therefore, identifying the components

of the ecosystem is crucial for sustainable entrepreneurship development. The findings showed that the current rural entrepreneurship ecosystem in Kermanshah Province is at a moderate level, and all examined components—market, finance, policy, support, human capital, and culture—affect the development of the ecosystem. Improving laws, programs, and policies for rural entrepreneurship is the first step to strengthening the ecosystem, and building a successful entrepreneurial ecosystem requires a deep understanding of rural culture and environmental characteristics by policymakers. Rural entrepreneurship development should consider both top-down and bottom-up approaches, involving local actors and coordinating with relevant institutions to enhance economic, social, and technological impacts. Key strategies for development include improving supportive laws and policies, planning based on local capacities, forming cooperatives and unions for rural entrepreneurs, engaging local leaders and officials, strengthening support services, and facilitating access to financial resources. The gap analysis revealed smaller gaps in human capital, market, and culture components, with the market component showing the smallest gap compared to other components. According to the study findings, Kermanshah County is in a very favorable condition, Songhor, Ravansar, Sarpol-e Zahab, and Sahneh counties are favorable, Islam Abad-e Gharb, Kangavar, Dalahu, Javanrud, Paveh, and Harsin counties are moderate, and Gilan-e Gharb and Salas-e Babajani counties are in an unfavorable condition regarding the rural entrepreneurship ecosystem. The favorable status of Kermanshah County can be attributed to its large rural population and its central and metropolitan location, providing opportunities for developing rural entrepreneurship. Conversely, the unfavorable status in Gilan-e Gharb and Salas-e Babajani counties may be due to large rural populations and insufficient production and employment infrastructure. Therefore, to enhance rural entrepreneurship ecosystems and promote sustainable livelihoods, it is recommended that provincial planners and policymakers prioritize investment in infrastructure, services, and facilities for counties evaluated as moderate and unfavorable in this study.

5. Conclusion

The findings of this study indicate that the rural entrepreneurship ecosystem in Kermanshah Province is currently at a moderate level, with significant variations across different counties. All key components of the ecosystem—market, finance, policy, support, human capital, and culture—play a crucial role in promoting entrepreneurship in rural areas. While some counties, such as Kermanshah, show a very favorable ecosystem, others, including Gilan-e Gharb and Salas-e Babajani, face unfavorable conditions due to limited infrastructure and resources. Strengthening the rural entrepreneurship ecosystem requires comprehensive strategies, including improving supportive policies, enhancing access to finance, fostering local cooperatives, and engaging community leaders in planning and implementation. By addressing the gaps between the current and desired states of the ecosystem, policymakers can facilitate sustainable economic, social, and technological development in rural areas, ultimately improving livelihoods and reducing rural-urban disparities across the province.

واکاوی وضعیت اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه

محمد حیدرپور^۱، علیرضا پورسعید^{۲*}، محمدباقر آرایش^۳ و بهروز ناصری^۴

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱؛ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵)

چکیده

این تحقیق با هدف کلی تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه انجام شد. بدین منظور وضعیت موجود و مطلوب و شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. در نهایت نیز مناطق روستایی استان کرمانشاه براساس اکوسیستم کارآفرینی روستایی، طبقه‌بندی گردید. پژوهش حاضر از نظر پارادایم، از نوع کمی و در طبقه‌بندی تحقیقات بر مبنای هدف، کاربردی است. همچنین از نظر روش اجرا توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل روستاییان کارآفرین استان کرمانشاه (دارای حداقل یک کسب‌وکار کارآفرینانه در حوزه‌های مختلف بخش کشاورزی که حداقل به مدت دو سال متوالی در بازه زمانی ۱۳۹۹ تا پایان سال ۱۴۰۲ فعالیت داشته‌اند) و متخصصان و صاحب‌نظران مرتبط با حوزه روستایی استان کرمانشاه است که به عنوان کنش‌گران اصلی اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان مزبور محسوب می‌شوند. براساس یافته‌ها و بر پایه میانگین ۳/۷۴ از ۵ (انحراف معیار = ۰/۹۷)، می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه در سطح متوسط ارزیابی شده است. همچنین بر پایه میانگین ۴/۸۴ از ۵ (انحراف معیار = ۰/۹)، می‌توان نتیجه گرفت که به طور کلی تمامی سازه‌های بازار، تأمین مالی، سیاست، حمایت، سرمایه انسانی و فرهنگ به ترتیب اولویت، به میزان خیلی زیادی در حرکت مناطق روستایی به سوی کارآفرینی و یا ارتقای اکوسیستم کارآفرینی موجود، تأثیر گذاشته است. بنابراین با استناد به یافته‌های پژوهش مشخص گردید که با وجود این‌که تمامی سازه‌های اکوسیستم کارآفرینی روستایی ذکر شده به میزان خیلی زیادی در توسعه و تقویت اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه تأثیر گذارند (میانگین‌ها بالای ۴ از ۵)، اما مناطق روستایی استان کرمانشاه به میزان کم‌تری از آن سازه‌ها برخوردارند و این تفاوت نشان از خلأ موجود دارد. به طور کلی، این کمبود در تمامی سازه‌های ۶ گانه اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه مشاهده می‌شود، ولی در برخی از آن‌ها (از جمله سازه‌های سیاست و تأمین مالی) در مقایسه با دیگر ابعاد تفاوت بیش‌تری احساس می‌شود. همچنین با استناد به یافته‌های حاصل از طبقه‌بندی مناطق روستایی استان کرمانشاه براساس اکوسیستم کارآفرینی روستایی، مشخص گردید که شهرستان کرمانشاه از نظر وضعیت موجود در اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی تابعه خود از وضعیت بسیار مطلوبی برخوردار می‌باشد. این در حالی است که شهرستان‌های سنقر، روانسر، سرپل ذهاب و صحنه از نظر وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی تابعه خود از وضعیت مطلوب، شهرستان‌های اسلام‌آباد غرب، کنگاور، دالاهو، جوانرود، پاره و هرسین از وضعیت متوسط و شهرستان‌های گیلانغرب و ثلاث باباجانی نیز از وضعیت نامطلوبی برخوردار می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: اکوسیستم، روستایی، کارآفرینی، کرمانشاه.

^۱ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران.^۲ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران.^۳ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران.^۴ گروه منابع طبیعی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران.

* نویسنده مسئول: پست الکترونیک: Alireza.poursaeed@iau.ac.ir

کارآفرینی در دهه‌های اخیر، به عنوان محرکی برای توسعه و عاملی کلیدی در دستیابی به رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و افزایش بهره‌وری، مورد مطالعه قرار گرفته است (Lopez et al., 2019). کارآفرینی، ایجاد و جستجوی فرصت‌های نوآورانه برای تولید ارزش در جامعه است و توسط محققان و سیاست‌گذاران به عنوان ساختار قدرتمند برای توسعه اقتصادی و اجتماعی شناخته می‌شود (Roundy & Faired, 2019). کارآفرینان، محصولات و خدمات جدیدی تولید می‌کنند و موجب ایجاد اشتغال، پیشرفت فناوری و رشد اقتصادی می‌شوند (Galindo & Mendez, 2014). کارآفرینی، موتور محرکه رشد اقتصادی، فناوری و اجتماعی است. امروزه، بسیاری از محققان بر این باورند که کارآفرینی فقط یک فعالیت اقتصادی نیست، بلکه در بسیاری از فرهنگ‌ها یک فعالیت اجتماعی محسوب می‌شود (Stem & Spiegel, 2017). در حال حاضر، مطالعات مربوط به کارآفرینی روستایی به عنوان یک نوع خاص از کارآفرینی، توجه بیشتری را به خود جلب کرده است (Polbitsyn, 2019). امروزه تلاش‌های مردم مناطق روستایی برای دستیابی به پایداری اقتصادی می‌تواند با استفاده از کارآفرینان محلی افزایش یابد، زیرا تمرکز بر منابع اقتصادی محلی از طریق توسعه کارآفرینی محلی یکی از شیوه‌های توسعه اقتصادی این مناطق است (Yeganeh, 2017). بنابراین برای این که زمینه توسعه کارآفرینی در روستاها تحقق یابد، بایستی ظرفیت‌ها و محدودیت‌های موجود در این زمینه از منظرهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی شناسایی شود؛ چرا که توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی، مبتنی بر منابع محلی می‌باشد. بنابراین بایستی مقتضیات مکانی و زمانی روستاها از نظر ابعاد ذکر شده را شناخت و مورد بررسی قرار داد (ارمغان، ۱۳۹۶). پژوهش حاضر به دنبال توسعه دانش کاربردی در جهت توسعه و تقویت اکوسیستم کارآفرینی روستایی در استان کرمانشاه است و نتایج حاصل از آن می‌تواند به صورت مستقیم مورد استفاده برنامه‌ریزان، متخصصان، مدیران و صاحب‌نظران بخش‌های دولتی و خصوصی مرتبط با روستا و حوزه کارآفرینی روستایی قرار گیرد و به برنامه‌ریزان بخش‌های مذکور جهت خدمت‌رسانی مطلوب‌تر به جامعه هدف کمک نماید.

کارآفرینی، عاملی تعیین‌کننده در موفقیت اقتصادی یک کشور و شکل دادن به توزیع فضای فعالیت‌های اقتصادی در قلمرو ملی به شمار می‌رود. در کشور ایران، بخش کشاورزی از نظر تأمین مواد غذایی، مواد اولیه و همچنین، سرمایه مورد نیاز توسعه اقتصادی، اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا تأمین ۵۵ درصد از نیازهای غذایی جامعه، ۱۲ درصد از تولید ناخالص داخلی، ۲۰ درصد از سطح اشتغال و میزان قابل توجهی از صادرات غیرنفتی مربوط به این بخش است (Shiri & Jafri-Sadeghi, 2022). توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی ضرورتی راهبردی برای مقابله با چالش‌های نوظهور پیش روی توسعه کشاورزی محسوب می‌شود. توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی مستلزم نگاه سیستمی مسئولین به کارآفرینی می‌باشد (قنبری موحد، ۱۴۰۱).

بر این اساس، توسعه کارآفرینی کشاورزی نیازمند شبکه‌ای از عناصر مختلف است که (Isenberg, 2011) از این شبکه به عنوان اکوسیستم کارآفرینی نام برده می‌شود. اکوسیستم کارآفرینی به عناصر، افراد، سازمان‌ها یا موسساتی اشاره دارد که می‌توانند همچون محرک یا مانعی در جهت کارآفرین شدن افراد عمل کنند. چنین اکوسیستمی دربرگیرنده صدها عنصر است که می‌تواند در شش قلمرو اصلی بازار، سیاست، سرمایه مالی، فرهنگ، حمایت‌ها و سرمایه انسانی گروه‌بندی شوند (اکبری سامانی و همکاران، ۱۳۹۹). اگرچه کارآفرینی روستایی تنها راهکار اشتغال‌زایی و افزایش درآمدهای مردم روستایی نیست، اما قطعاً بهترین و بهره‌ورترین آن است. اقتصاددانان این موضوع را مهم‌ترین عامل توسعه اقتصادی روستاها دانسته و سیاست‌مداران آن را یک راهبرد کلیدی برای جلوگیری از ناآرامی‌ها در روستاها می‌دانند. امروزه کشورهای در حال توسعه به این واقعیت پی برده‌اند که هیچ پیشرفتی معنادار نخواهد بود، مگر زمانی که جوامع روستایی نیز پیشرفت و توسعه یابند. این در حالی است که در نظریه‌های علمی جدید، از کارآفرینی روستایی به عنوان یکی از مهمترین نیروهای محرک پیشرفت و توسعه سیستم‌های اجتماعی و اقتصادی روستایی و منطقه‌ای نام برده می‌شود (Nwankwo & Okeke, 2017).

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی مناطق روستایی، پیش‌نیاز تعیین توسعه کارآفرینی روستایی است و استفاده از الگوی توسعه کارآفرینانه یک منطقه و اعمال آن برای مناطق دیگر اثربخشی لازم را ندارد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۹). مطابق با سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ ایران، یکی از سیاست‌های مهم در برنامه‌های پنج ساله، موضوع توسعه روستاها می‌باشد (مؤمنی هلالی و همکاران، ۱۳۹۸).

کارآفرینی روستایی، راهکاری برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی به منظور کاهش شکاف بین شهر و روستا، ایجاد برابری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی و ابزاری مهم برای رسیدن به توسعه پایدار است. از سوی دیگر، کارآفرینی روستایی به عنوان یک راهبرد نوین در توسعه روستاهای منطقه، به علت ماهیت اشتغال‌زایی و درآمدزایی بالا، می‌تواند راه حلی برای حل مسائل اقتصادی روستاییان از طریق اشتغال مولد و اشتغال موقت به خصوص برای جوانان، بیکاران و بانوان باشد و ماندگاری در روستا را تسهیل کند (اکبری سامانی و همکاران، ۱۳۹۹). تقویت اکوسیستم کارآفرینی روستایی می‌تواند راهبردی مناسب برای شتاب‌دهی به توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی باشد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۷). بی‌تردید توسعه کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه در شرایط اقتصادی فعلی جامعه و مهاجرت برخی از مردان و افراد جوان روستا به شهرها به قصد پیدا کردن شغل می‌تواند در کاهش فقر روستایی و بهبود معیشت پایدار خانواده‌ها مؤثر باشد (علی‌بیگی و تقی‌بیگی، ۱۴۰۲). بر این اساس، مساله اصلی پژوهش، تحلیل وضعیت موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه است. محققان درصدد هستند تا میزان تفاوت بین وضعیت موجود و مطلوب را بررسی نمایند و همچنین طبقه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه بر اساس وضعیت اکوسیستم کارآفرینی در مناطق روستایی هر شهرستان را تعیین کنند. کارآفرینی روستایی تمایل به تامین نیازهای روستایی برای اشتغال، افزایش درآمد، توسعه روستایی، ساختن روستاها و جلوگیری از مهاجرت از روستا به شهر را دارد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۹). کارآفرینی روستایی می‌تواند راهکاری مناسب در جهت کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری و ایجاد فرصت‌های شغلی، بهبود کیفیت زندگی افراد، خانواده‌ها و جوامع روستایی، حفظ یک اقتصاد و محیط‌زیست سالم و در نتیجه اشتغال و توسعه پایدار روستایی باشد (Lopez et al., 2019). در پژوهشی که با هدف تحلیل موانع و مشکلات توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی شهرستان تویسرکان انجام شد. ۷۲ چالش و مانع مانند ضعف در مدیریت، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه‌ای (موثرترین مؤلفه)، نامناسب بودن محیط کسب‌وکار، ضعف در تأمین زیرساخت‌ها، خدمات و امکانات مورد نیاز، ضعف‌های بازاریابی، فروش و موانع فنی و عملی، موانع اجتماعی و فرهنگی، محدودیت‌های آموزشی و ترویجی و ضعف منابع مالی وجود دارد. همچنین مهمترین مساله‌ای که اکوسیستم‌های کارآفرینی روستایی را منحصر به فرد می‌کند، رهبری کارآفرینانه است که نقش بسزایی در ایجاد و توسعه اکوسیستم‌های کارآفرینی روستایی دارد. همچنین این پژوهشگران به عواملی چون زیرساخت اجتماعی کارآفرینانه در توانمندسازی و پشتیبانی از توسعه، نیاز به نفوذ شبکه‌ها و سیستم عامل مجازی برای دسترسی به بازار، دانش و سرمایه، نیاز به پرورش افراد کارآفرین، نقش نهادها و حاکمیت حمایتی و اهمیت سرمایه طبیعی در توسعه اکوسیستم کارآفرینی روستایی اشاره نمودند. بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش، می‌توان دریافت که برای ارائه راهبردهایی برای توسعه و تقویت هر اکوسیستم کارآفرینی، به‌ویژه اکوسیستم کارآفرینی روستایی باید به شناخت مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده اکوسیستم کارآفرینی روستایی پرداخت.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر پارادایم، از نوع کمی و در طبقه‌بندی تحقیقات بر مبنای هدف، کاربردی است. همچنین از نظر روش اجرا توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل روستاییان کارآفرین استان کرمانشاه (دارای حداقل یک کسب‌وکار کارآفرینانه در حوزه‌های مختلف بخش کشاورزی که حداقل به مدت دو سال متوالی در بازه زمانی ۱۳۹۹ تا پایان سال ۱۴۰۲) و متخصصان و صاحب‌نظران مرتبط با حوزه روستایی استان کرمانشاه است که به عنوان کنش‌گران اصلی اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان مزبور محسوب می‌شوند. تعداد ۱۹۰ نفر به عنوان نمونه آماری پژوهش بر حسب روستای محل فعالیت و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب، انتخاب شدند (جدول ۱). برای جمع‌آوری اطلاعات از دو روش اسنادی و میدانی استفاده شد. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش از پرسشنامه محقق‌ساخت استفاده شد. روایی پرسشنامه توسط اساتید گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام و دانشگاه ایلام و پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ($\alpha=0/95$) محاسبه و تایید شد. پرسشنامه شامل ۳۵ سوال (مؤلفه سیاست دارای ۵ گویه؛ مؤلفه تامین مالی دارای ۴ گویه؛ مؤلفه فرهنگ دارای ۷ گویه؛ مؤلفه حمایت دارای ۱۰ گویه؛ مؤلفه سرمایه انسانی دارای ۴ گویه و مؤلفه بازار دارای ۵ گویه) در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت (کاملاً نامناسب، نامناسب،

تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه

نسبتاً مناسب، مناسب، کاملاً مناسب) می‌باشد. بدین ترتیب در این مطالعه به منظور دستیابی به اهداف پژوهش با استفاده از روش کمی، وضعیت موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه، بررسی و شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه، مورد تحلیل قرار گرفت. در نهایت نیز مناطق روستایی استان کرمانشاه براساس اکوسیستم کارآفرینی روستایی، طبقه بندی گردید.

جدول ۱- حجم جامعه و نمونه پژوهش به تفکیک شهرستان محل فعالیت روستاییان کارآفرین استان کرمانشاه

ردیف	نام شهرستان	حجم جامعه (نفر)	حجم نمونه (نفر)
۱	کرمانشاه	۴۲	۲۴
۲	اسلام آبادغرب	۲۵	۱۵
۳	سرپل ذهاب	۳۴	۲۰
۴	دالاهو	۲۰	۱۱
۵	قصرشیرین	۰	۰
۶	گیلانغرب	۱۸	۱۰
۷	روانسر	۳۶	۲۱
۸	جوانرود	۲۰	۱۱
۹	پاوه	۲۰	۱۱
۱۰	ثلاث باباجانی	۸	۵
۱۱	هرسین	۲۰	۱۱
۱۲	صحنه	۲۷	۱۶
۱۳	کنگاور	۲۵	۱۴
۱۴	سنقر	۳۷	۲۱
	مجموع	۳۳۲	۱۹۰

یافته‌ها و بحث

براساس یافته‌ها پژوهش، میانگین سنی روستاییان کارآفرین استان کرمانشاه که در تحلیل اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان مورد مطالعه ۴۲/۴ سال می‌باشد. همچنین جنسیت اکثر آنان (۶۷/۹۰ درصد) مرد و از لحاظ وضعیت تاهل، (۷۸/۴۲ درصد) متاهل می‌باشند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سطح تحصیلات اکثر روستاییان کارآفرین استان کرمانشاه (۴۶/۳۲ درصد) کمتر از دیپلم می‌باشد. نتایج نشان داده است که میانگین سابقه کارآفرینی افراد مورد مطالعه ۱۴/۱۹ سال می‌باشد.

به منظور سنجش وضعیت موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه از مدل آیزنبرگ استفاده شد. این مدل از ۶ سازه سیاست، تأمین مالی، فرهنگ، حمایت، سرمایه انسانی و بازار تشکیل شده که برای سنجش آن‌ها از ۳۵ گویه استفاده می‌شود. بر این اساس ابتدا وضعیت موجود هر یک از سازه‌ها سنجیده شد و بر اساس ضریب تغییرات رتبه‌بندی شده‌اند. جدول ۳ یافته‌های به‌دست آمده از ارزیابی وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی را نشان می‌دهد، بر اساس نمره به‌دست آمده (۳/۷۵) وضعیت موجود متوسط ارزیابی می‌شود.

جدول ۴ گویای یافته‌های به‌دست آمده از سنجش وضعیت مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه می‌باشد. نتایج به‌دست آمده نشان‌دهنده تاثیرگذاری تمامی مؤلفه‌های شش‌گانه در اکوسیستم کارآفرینی است. به منظور بررسی تفاوت بین وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه و وضعیت مطلوب آن و تحلیل شکاف دو وضعیت، از آزمون ویلکاکسون بهره گرفته شده است. نتایج به‌دست آمده نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین دو وضعیت در تمامی سازه‌هاست (جدول ۵). هر چند در سازه‌هایی همچون سرمایه انسانی، بازار و فرهنگ این شکاف کمتر است.

جدول ۲- ویژگی‌های جمعیت شناختی کارآفرینان مورد مطالعه

متغیر	سطح	فراوانی	درصد	نما
گروه سنی	۳۵ تا ۴۵ سال	۵۰	۲۶/۳۲	۴۶ تا ۵۵ سال
	۴۶ تا ۵۵ سال	۱۰۰	۵۲/۶۳	
	۵۶ تا ۶۵ سال	۴۰	۲۱/۰۵	
جنسیت	مرد	۱۲۹	۶۷/۹۰	مرد
	زن	۶۱	۳۲/۱۰	
وضعیت تاهل	متاهل	۱۴۹	۷۸/۴۲	متاهل
	مجرد	۴۱	۲۱/۵۸	
سطح تحصیلات	کمتر از دیپلم	۸۸	۴۶/۳۲	کمتر از دیپلم
	دیپلم	۴۳	۲۲/۶۳	
	فوق دیپلم	۲۰	۱۰/۵۳	
	کارشناسی	۲۳	۱۲/۱۰	
	کارشناسی ارشد	۱۱	۵/۷۹	
	دکترای و بالاتر	۵	۲/۶۳	
سابقه کارآفرینی	تا ۱۰ سال	۳۰	۱۵/۷۹	۱۰ تا ۱۵ سال
	۱۰ تا ۱۵ سال	۱۰۰	۵۲/۶۳	
	بالاتر از ۱۵ سال	۶۰	۳۱/۵۸	

جدول ۳- رتبه‌بندی وضعیت موجود سازه‌های تشکیل دهنده عامل اکوسیستم کارآفرینی روستایی در استان کرمانشاه

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	تعداد گویه	بعد (مؤلفه)	سازه	عامل
۱	۰/۳۰	۱/۰۱	۳/۳۲	۳	ساختاری	سیاست	اکوسیستم کارآفرینی روستایی در استان کرمانشاه
۲	۰/۳۲	۱/۰۱	۳/۱۳	۲	راهبردی	راهبردی	
۱	۰/۲۸	۱/۰۰	۳/۵۵	۲	مشارکت	تأمین مالی	
۲	۰/۳۱	۱/۰۵	۳/۴۲	۲	تسهیلات	تسهیلات	
۱	۰/۲۱	۰/۹۱	۴/۳۷	۳	هنجارهای اجتماعی	فرهنگ	
۲	۰/۲۳	۱/۰۰	۴/۲۹	۴	هنجارهای انتزاعی	فرهنگ	
۱	۰/۲۰	۰/۸۰	۳/۹۳	۳	زیرساختی	حمایت	
۲	۰/۲۹	۰/۹۷	۳/۴۱	۳	خدماتی	حمایت	
۳	۰/۳۲	۱/۰۶	۳/۳۲	۴	آموزشی-ترویجی	آموزشی	
۱	۰/۲۱	۰/۸۳	۳/۹۲	۲	مهارتی-حرفه‌ای	انسانی	
۲	۰/۲۹	۱/۰۷	۳/۷۰	۲	دانشی	انسانی	
۱	۰/۲۱	۰/۹۲	۴/۳۶	۲	مشتریان	بازار	
۲	۰/۲۵	۰/۹۵	۳/۷۷	۳	شبکه	بازار	
---	---	۰/۹۷	۳/۷۴	۳۵	مجموع		

تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه

جدول ۴- رتبه‌بندی وضعیت مطلوب سازه‌ها و مؤلفه‌های تشکیل دهنده عامل اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	تعداد گویه	بعد (مؤلفه)	سازه	عامل
۱	۰/۲۲	۱/۱۱	۴/۹۲	۳	ساختاری	سیاست	اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه
۲	۰/۲۱	۱/۰۱	۴/۸۶	۲	راهبردی	سیاست	
۱	۰/۱۶	۰/۷۹	۴/۹۷	۲	مشارکت	تأمین مالی	
۲	۰/۱۶	۰/۸۱	۴/۹۵	۲	تسهیلات	تأمین مالی	
۱	۰/۱۹	۰/۸۸	۴/۶۸	۳	هنجارهای اجتماعی	فرهنگ	
۲	۰/۲۰	۰/۹۳	۴/۶۲	۴	هنجارهای انتزاعی	فرهنگ	
۱	۰/۱۵	۰/۷۶	۴/۹۶	۳	زیرساختی	حمایت	
۲	۰/۱۷	۰/۸۳	۴/۹۴	۳	خدماتی	حمایت	
۳	۰/۲۳	۱/۰۳	۴/۵۱	۴	آموزشی-ترویجی	حمایت	
۱	۰/۱۵	۰/۷۴	۴/۹۵	۲	مهارتی-حرفه‌ای	انسانی	
۲	۰/۲۵	۱/۱۹	۴/۸۵	۲	دانشی	انسانی	
۱	۰/۱۵	۰/۷۵	۴/۹۹	۲	مشتریان	بازار	
۲	۰/۱۹	۰/۹۳	۴/۹۶	۳	شبکه	بازار	
---	---	۰/۹۰	۴/۸۴	۳۵		مجموع	

جدول ۵- نتایج آزمون ویلکاکسون جهت تحلیل شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی

معناداری	آماره ویلکاکسون	میزان تفاوت	وضعیت مطلوب		وضعیت موجود		سازه
			انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۰۰**	۰/۸۹	۱/۶۷	۱/۰۶	۴/۸۹	۱/۰۱	۳/۲۲	سیاست
۰/۰۰۰**	۰/۸۶	۱/۴۸	۰/۸۰	۴/۹۶	۱/۰۲	۳/۴۸	تأمین مالی
۰/۰۰۰**	۰/۷۵	۱/۲۵	۰/۸۷	۴/۸۰	۰/۹۴	۳/۵۵	حمایت
۰/۰۰۰**	۰/۶۷	۱/۰۹	۰/۹۶	۴/۹۰	۰/۹۵	۳/۸۱	سرمایه انسانی
۰/۰۴*	۰/۶۱	۰/۹۱	۰/۸۴	۴/۹۷	۰/۹۳	۴/۰۶	بازار
۰/۰۱*	۰/۵۳	۰/۳۲	۰/۹۰	۴/۶۵	۰/۹۵	۴/۳۳	فرهنگ

وضعیت موجود آن - وضعیت مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه = میزان تفاوت

مقیاس: خیلی کم=۱ خیلی زیاد=۵

** معنی داری در سطح ۱ درصد

* معنی داری در سطح ۵ درصد

به منظور رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه از لحاظ وضعیت اکوسیستم کارآفرینی از ضریب تغییرات استفاده شد. همان‌گونه که در جدول ۶، مشاهده می‌شود، شهرستان کرمانشاه با بالاترین میانگین (۴/۶۸)، از نظر وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی در رتبه اول قرار دارد. این در حالی است که شهرستان‌های سنقر، روانسر، سرپل ذهاب و صحنه از نظر وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی به ترتیب در رتبه‌های دوم تا پنجم در بین شهرستان‌های استان قرار دارند. براساس یافته‌های پژوهش، شهرستان‌های قصرشیرین، ثلاث باباجانی، گیلانغرب از نظر وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی به ترتیب در آخرین رتبه‌ها در بین شهرستان‌های استان قرار دارند. شواهد موجود گویای آن است که وضعیت اکوسیستم کارآفرینی در شهرستان گیلان غرب به دلیل عدم توجه و اقدام، نامطلوب می‌باشد.

به‌منظور بررسی تفاوت معناداری در بین شهرستان‌های استان کرمانشاه از تحلیل واریانس استفاده گردید. نتیجه آزمون مقایسه میانگین‌ها (ANOVA) نشان داد که اختلاف معناداری بین شهرستان‌های استان کرمانشاه بر اساس وضعیت اکوسیستم کارآفرینی در مناطق روستایی تابعه خود در چهار طبقه بسیار مطلوب، مطلوب، متوسط و نامطلوب وجود دارد. بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت در طبقه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه از نظر وضعیت موجود اکوسیستم

کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی تابعه هر شهرستان، شهرستان کرمانشاه از وضعیت بسیار مطلوب، شهرستان‌های سنقر، روانسر، سرپل ذهاب و صحنه از وضعیت مطلوب، شهرستان‌های اسلام آباد غرب، کنگاور، دالاهو، جوانرود، پاوه و هرسین از وضعیت متوسط و شهرستان‌های گیلانغرب و ثلاث باباجانی نیز از وضعیت نامطلوبی برخوردار می‌باشند (جدول ۷).

جدول ۶- طبقه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه براساس وضعیت اکوسیستم کارآفرینی در مناطق روستایی تابعه هر شهرستان

ردیف	نام شهرستان	وضعیت اکوسیستم کارآفرینی در مناطق روستایی تابعه		
		میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	کرمانشاه	۴/۶۸	۰/۸۹	۰/۱۹
۲	سنقر	۴/۲۲	۰/۹۱	۰/۲۱
۳	روانسر	۴/۲۰	۰/۹۳	۰/۲۲
۴	سرپل ذهاب	۴/۱۹	۰/۹۷	۰/۲۳
۵	صحنه	۴/۱۳	۰/۹۶	۰/۲۳
۶	اسلام آبادغرب	۳/۹۱	۰/۹۱	۰/۲۳
۷	کنگاور	۳/۸۵	۰/۹۴	۰/۲۴
۸	دالاهو	۳/۷۸	۰/۹۷	۰/۲۶
۹	جوانرود	۳/۶۷	۰/۹۸	۰/۲۷
۱۰	پاوه	۳/۶۴	۰/۹۹	۰/۲۷
۱۱	هرسین	۳/۵۹	۱/۰۲	۰/۲۸
۱۲	گیلانغرب	۲/۴۷	۰/۹۰	۰/۳۶
۱۳	ثلاث باباجانی	۲/۳۵	۱/۲۹	۰/۵۴
۱۴	قصرشیرین	۰	۰	۰
---	مجموع	۳/۷۴	۰/۹۷	---

جدول ۷- آزمون تحلیل واریانس طبقه‌بندی شهرستان‌های استان کرمانشاه براساس وضعیت اکوسیستم کارآفرینی

منبع	طبقات تشکیل شده					ANOVA	آزمون تحلیل واریانس
	وضعیت کارآفرینی در مناطق روستایی هر شهرستان	طبقه اول	طبقه دوم	طبقه سوم	طبقه چهارم		
	بسیار مطلوب	مطلوب	متوسط	نامطلوب	آماره F	سطح معناداری	
	۸۴/۱۸	۴۰/۵۴	۳۳/۴۵	۱۴/۶۲	۲۵/۱۴	۰/۰۰۱**	

** معنی داری در سطح ۱ درصد

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف اصلی این پژوهش تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه بود. برای رسیدن به این هدف، محققان تلاش نمودند وضعیت‌های موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه را بررسی و تحلیل نمایند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میانگین سنی روستاییان کارآفرین استان کرمانشاه در تحلیل اکوسیستم کارآفرینی روستایی در این استان، ۴۲/۴ سال (انحراف معیار=۵/۴) بوده است. اکثر آن‌ها مرد (۶۷/۹۰ درصد)، متأهل (۷۸/۴۲ درصد) و دارای تحصیلات کمتر از دیپلم (۴۶/۳۲ درصد) بودند. علاوه بر این، میانگین سابقه فعالیت در حوزه کشاورزی و دامپروری ۱۴/۱۹ سال (انحراف معیار=۲/۲۶) بوده است.

بررسی مطالعات مختلف در کشورها و اقتصادهای متعدد حاکی از آن است که توسعه اقتصاد هر منطقه در سطح کلان تحت تأثیر نظام کارآفرینی آن منطقه است (داوری و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین شناسایی مجموعه این شاخص و آثار آنان به عنوان سازه‌ها و ابعاد اکوسیستم کارآفرینی برای توسعه پایدار فعالیت‌های کارآفرینی اهمیت بسیاری برخوردار است. یافته‌ها حاکی از آن است که وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه در سطح متوسط می‌باشد که

با نتایج مطالعه مؤمنی هلالی و همکاران (۱۳۹۸) و یگانه (Yeganeh, 2017) همسو نمی‌باشد، چرا که یافته‌های آن‌ها گویای پایین بودن سطح اکوسیستم کارآفرینی است. از دیگر یافته‌های تحقیق تاثیرگذاری تمامی مؤلفه‌های مورد بررسی یعنی سازه‌های بازار، تأمین مالی، سیاست، حمایت، سرمایه انسانی و فرهنگ بر توسعه اکوسیستم کارآفرینی است که این یافته با یافته‌های علی‌آبادی و پاداش (۱۴۰۲)، اشپیگل و هریسون (Spiegel & Harrison, 2018)، بادپاد و شیرینی (۱۴۰۱) و استیم (Stem, 2015) مطابقت دارد. در این راستا می‌توان بیان کرد که بهبود قوانین، برنامه‌ها و سیاست توسعه کارآفرینی روستایی، اولین گام بهبود و تقویت اکوسیستم کارآفرینی روستایی استان کرمانشاه است و ایجاد و بهبود یک اکوسیستم موفق کارآفرینی، نیاز به درک عمیق دولت‌مردان از فرهنگ و ویژگی‌های محیط روستایی دارد. از وظایف اصلی سیاست‌گذاران یا رهبران روستایی توجه به تفاوت‌های اکوسیستم روستایی با دیگر اکوسیستم‌ها است، زیرا بدون دریافت حمایت از اعضای اکوسیستم، تلاش برای توسعه اکوسیستم کارآفرینی در نهایت با شکست مواجه خواهد شد. این موضوع نشان می‌دهد که رویکرد توسعه اکوسیستم روستایی هم از بالا به پایین و هم پایین به بالاست. در واقع، بر اساس هر سناریوی توسعه اکوسیستم، توسعه یک اکوسیستم کارآفرینی روستایی باید با همکاری عناصر داخلی مناطق روستایی صورت گیرد. بنابراین سیاست‌گذاری توسعه کارآفرینی روستایی باید به صورت برنامه‌های تدریجی و با استمرار، با مشارکت اعضای روستایی و همکاری و هماهنگی بین نهادهای مرتبط با توسعه روستایی، در راستای بهبود و توسعه تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیکی اکوسیستم کارآفرینی مناطق روستایی باشد. بهبود قوانین و سیاست‌های حامی کارآفرینی روستایی، سیاست‌گذاری بر اساس ظرفیت‌های محیطی روستا، تشکیل اتحادیه‌ها و تعاونی‌های حامی کارآفرینان روستایی، مشارکت مسئولان ذی‌ربط با رهبران محلی روستاها، تقویت خدمات نظام‌های حامی کارآفرینی روستایی و تسهیل دسترسی به سرمایه‌های مالی، می‌تواند از مهم‌ترین راهکارهای توسعه اکوسیستم کارآفرینی روستایی باشد. به استناد یافته‌ها، تحلیل شکاف بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه در سازه‌هایی چون سرمایه انسانی، بازار و فرهنگ، شکاف کم‌تری وجود دارد. شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه در مقایسه با دیگر سازه‌های اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه، تحلیل و ارزیابی می‌شود. در ادامه با استناد به یافته‌های پژوهش، شهرستان کرمانشاه از نظر وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی تابعه خود از وضعیت بسیار مطلوبی برخوردار می‌باشد. این در حالی است که شهرستان‌های سنقر، روانسر، سرپل ذهاب و صحنه از نظر وضعیت موجود اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی تابعه خود از وضعیت مطلوب، شهرستان‌های اسلام‌آباد غرب، کنگاور، دالاهو، جوانرود، پاره و هرسین از وضعیت متوسط و شهرستان‌های گیلانغرب و ثلاث باباجانی نیز از وضعیت نامطلوبی برخوردار می‌باشند.

در تفسیر نتایج پژوهش می‌توان بیان کرد که با توجه به جمعیت زیاد مناطق روستایی شهرستان کرمانشاه و مرکزیت شهرستان کرمانشاه و کلانشهر بودن این شهرستان، فرصت‌هایی برای توسعه اکوسیستم کارآفرینی مناطق روستایی تابعه این شهرستان فراهم می‌باشد و از این رو وضعیت اکوسیستم کارآفرینی در مناطق روستایی تابعه شهرستان کرمانشاه بسیار مطلوب به نظر می‌رسد. در خصوص وضعیت نامطلوب اکوسیستم کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی تابعه شهرستان‌های گیلانغرب و ثلاث باباجانی نیز شاید بتوان چنین تفسیر کرد که جمعیت بالای مناطق روستایی شهرستان‌های مزبور و نبود زیرساخت‌های مناسب تولید و اشتغال در این شهرستان‌ها، سبب نامطلوبی زمینه برای توسعه اکوسیستم‌های کارآفرینی در این مناطق شده است. بنابراین نظر به اهمیت ارتقای اکوسیستم‌های کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی استان کرمانشاه و به تبع آن ارتقای معیشت پایدار این مناطق پیشنهاد می‌شود که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه استان در شورای برنامه‌ریزی استان، در تخصیص اعتبارات عمرانی، تسهیلات، خدمات عمومی و زیرساخت‌ها به شهرستان‌هایی که در این پژوهش از لحاظ اکوسیستم‌های کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی در سطح متوسط و نامطلوب ارزیابی شدند (سطح متوسط: شهرستان‌های اسلام‌آباد غرب، کنگاور، دالاهو، جوانرود، پاره و هرسین و سطح نامطلوب: شهرستان‌های گیلانغرب و ثلاث باباجانی)، به صورت ویژه اقدامات مؤثر و هدفمند انجام دهند.

منابع

- ارمغان، س. (۱۳۹۶). چالش‌ها و چشم اندازهای نقش کارآفرینی در توسعه روستایی ایران (مطالعه موردی روستاهای بخش باقرشهر). *فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، دوره ۷، شماره ۲۹، صص ۱۹۲-۱۷۳.
- اکبری سامانی، ن.، بدری، س. ع.، و رضوانی، م. ر. (۱۳۹۹). ارزیابی اکوسیستم کارآفرینی گردشگری روستایی (مورد مطالعه: استان تهران). *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۵۷۵-۵۵۶.
<https://doi.org/10.22059/jrur.2020.294235.1435>
- بادپاد، ب.، و شیری، ن. ا. (۱۴۰۱). اثر مؤلفه‌های تصمیم‌گیری مالی و سرمایه‌گذاری بر قصد کارآفرینانه دانشجویان رشته حسابداری ایران. *دانش حسابداری*، دوره ۱۳، شماره ۳، صص ۸۸-۶۵.
<https://doi.org/10.22103/jak.2021.18257.3578>
- داوری، ع.، سفیدبری، ل.، و باقرصاد، و. (۱۳۹۶). عوامل اکوسیستم کارآفرینی براساس مدل آیزنبرگ، توسعه کارآفرینی، دوره ۱۰، شماره ۱، صص ۱۲۰-۱۰۰.
<https://doi.org/10.22059/jed.2017.62306>
- رضایی، ب.، نادری، ن.، و سلیمانی، م. (۱۳۹۷). ضرورت تقویت اکوسیستم کارآفرینی روستایی. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، نشریه مطالعات کارآفرینی در کشاورزی*، جلد ۵، شماره ۴، صص ۸۸-۷۱.
<https://doi.org/10.22069/jead.2020.16673.1373>
- رضایی، ب.، نادری، ن.، و سلیمانی، م. (۱۳۹۹). راهبردهای توسعه اکوسیستم کارآفرینی در نواحی روستایی شهرستان کرمانشاه. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، دوره ۹، شماره ۳۱، صص ۹۴-۶۷.
- علی‌آبادی، و.، و پاداش، ح. (۱۴۰۲). طراحی مدل زیست‌بوم کارآفرینی در مناطق کمتر برخوردار روستایی. *مجله پژوهش‌های کارآفرینی*، دوره ۲، شماره ۱، صص ۱۴-۱۱.
<https://doi.org/10.22034/jer.2023.1974503.1016>
- علی‌بیگی، ا. ح.، و تقی بیگی، م. (۱۴۰۱). تأثیر قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر توانمندسازی آنها: مورد مطالعه، استان کرمانشاه. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، دوره ۹، شماره ۴، صص ۴۴-۱۹.
<https://doi.org/10.22069/jead.2022.20653.1651>
- علی‌بیگی، ا. ح.، و تقی بیگی، م. (۱۴۰۲). برنامه‌ریزی راهبردی توانمندسازی زنان روستایی استان کرمانشاه از طریق کارآفرینی: کاربرد تکنیک Meta-SWOT. *پژوهش‌های روستایی*، دوره ۱۴، شماره ۱، صص ۱۱۳-۹۰.
<https://doi.org/10.22059/jrur.2023.351332.1796>
- قنبری موحد، ر. (۱۴۰۱). واکاوی اکوسیستم کارآفرینی کشاورزی در شهرستان کرمانشاه. *مجله پژوهش‌های کارآفرینی*، دوره ۱، شماره ۱، صص ۸۶-۶۷.
<https://doi.org/10.22034/jer.2022.698000>
- مؤمنی هلالی، ه.، صدیقی، ح.، چیدری، م.، و عباسی، ع. (۱۳۹۸). تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی مؤثر بر توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه روستایی: بینش‌هایی از یک پیمایش در میان شالیکاران چند کاره حوضه آبریز دشت هراز. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، جلد ۱۵، شماره ۲، صص ۱۸۶-۱۶۷.
<https://doi.org/10.22034/iaeej.2019.200648.1451>
- مؤمنی هلالی، ه.، عباسی، ع.، و صدیقی، ح. (۱۴۰۰). توسعه کسب و کارهای روستایی در پرتو زیست‌بوم کارآفرینی. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، دوره ۸، شماره ۱، صص ۳۰-۱۷.
<https://doi.org/10.22069/jead.2021.19363.1517>
- Galindo, M., and Méndez, M. (2014). Entrepreneurship, economic growth, and innovation: Are feedback effects at work?. *Journal of Business Research*, 67(5), 825–829. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2013.11.052>
- Isenberg, D. (2011). *The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economic policy: Principles for cultivating entrepreneurship, the Babson entrepreneurship ecosystem project*. Massachusetts: Babson College.
- Lopez, M., Cazorla, A., and Patna, M. D. P. (2019). Rural entrepreneurship strategies: Empirical experience in the Northern Sub-Plateau of Spain. *Sustainability*, 11(5), 1243. <https://doi.org/10.3390/su11051243>
- Nwankwo, F. O., and Okeke, C. S. (2017). Rural entrepreneurship and rural development in Nigeria. *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, 5(1), 1-7.
- Polbitsyn, S. N. (2019). Russia's Rural Entrepreneurial Ecosystems. *Economy of Region*. 15, 298-308. <https://doi.org/10.17059/2019-1-23> or <http://dx.doi.org/10.17059/2019-1-23>

- Roundy, P. T., and Faired, D. (2019). Dynamic capabilities and entrepreneurial ecosystems: the micro-foundations of regional entrepreneurship. *The Journal of Entrepreneurship*, 28(1), 94-120. <https://doi.org/10.1177/0971355718810296>
- Shiri, N. and Jafri-Sadeghi, V. (2022). Corporate social responsibility and green behavior: Towards sustainable food-business development. *Corporate Social Responsibility and Environmental management*, 30(2), 605-620. <https://doi.org/10.1002/csr.2377>. <https://doi.org/10.1002/csr.2377>
- Spiegel, B. (2015). The relational organization of entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(1), 49-72.
- Stem, E. (2015). Entrepreneurial ecosystems and regional policy: a sympathetic critique. *European Planning Studies*, 23(9), 1759-1769. <https://doi.org/10.1080/09654313.2015.1061484>
- Stem, F. C., and Spiegel, B. (2017). Entrepreneurial ecosystems. *USE Discussion paper series*, 16(13), 1-15.
- Yeganeh, S. (2017). Investigating the state of the entrepreneurial ecosystem in the villages of Ilam province (based on the 2018 entrepreneurial ecosystem mapping guide). M.A. Thesis. University of Ilam, Iran.